

Erfgoed

werkmap

voor het onderwijs

project stimulering erfgoed aanbod cultuurvouchers

WERKMAP

Erfgoed voor het onderwijs - april 2003

INHOUDSOPGAVE	pag.
1. Inleiding op het project	03
2. Vier voorbeeldprojecten	05
3. Meedoen? Daarom!	15
4. Cultuurvouchers voor de basisvorming	16
5. Aansluiting bij het onderwijs	20
6. Projectmanagement: Van voorbeeldproject naar eigen onderwijsproduct	21
7. Een goede voorbereiding is het halve werk	23
8. Tips voor het bezoek van leerlingen	25
9. Promotie en publiciteit	27
10. Handreiking subsidiemogelijkheden	29
11. Handige websites	31
12. Nuttige adressen	35
13. Lijst van gehanteerde begrippen Notitieruimte	42 47

Colofon

De werkmap Erfgoed voor het Onderwijs is een gezamenlijke uitgave van de erfgoedkoepels SNA, DIVA, NCM en NMV, bureau Erfgoed Actueel en DEN

Samenstelling en eindredactie	Marja van der Putten m.m.v. Wendy de Visser, DIVA
Vormgeving	Martien Heemskerk, SNA

1. ERFGOED VOOR HET ONDERWIJS

Project stimulering erfgoed aanbod cultuurvouchers basisvorming

Het contact tussen erfgoedinstellingen en onderwijs is nog niet altijd even intensief. Toch zouden beiden er hun voordeel mee kunnen doen. Erfgoedinstellingen zouden immers graag meer jongeren ontvangen om hen te laten ervaren hoe aantrekkelijk en waardevol (werken met) cultureel erfgoed kan zijn. Daarnaast is binnen het onderwijs behoefte aan concreet, tot de verbeelding sprekend materiaal dat bruikbaar is binnen verschillende vakken. Erfgoedbronnen kunnen daarin een belangrijke rol spelen. Maar tot nu toe hebben onderwijs en erfgoedinstellingen elkaar nog niet overal gevonden. Belangrijkste knelpunt is dat er bij de instellingen te weinig geschikt lesmateriaal aanwezig is. Met name de kleine erfgoedinstellingen hebben een te gering budget om zelf onderwijsmateriaal te ontwikkelen.

Als stimulans voor een ruim(er) erfgoed aanbod voor het onderwijs zijn er vier sectorspecifieke voorbeeldprojecten ontwikkeld, die in principe in het hele land inzetbaar zijn. Dit is het resultaat van samenwerking tussen de vier landelijke erfgoedkoepels - DIVA (archieven), NCM (monumenten), NMV (musea) en SNA (archeologie) - Bureau Erfgoed Actueel en DEN (Digitaal Erfgoed Nederland). Aanleiding voor deze unieke samenwerking was de invoering van cultuurvouchers voor de basisvorming van het voortgezet onderwijs. Met deze cultuurvouchers kunnen scholen ook deelnemen aan projecten van erfgoedinstellingen. Het probleem is alleen dat erfgoedinstellingen voor scholen niet zo zichtbaar zijn in het totale cultuuraanbod. Het gezamenlijke project, getiteld Project Stimulering Erfgoed aanbod Cultuurvouchers Basisvorming, is dan ook bedoeld daar gezamenlijk verandering in te brengen.

Voor dit samenwerkingsproject is financiële steun verleend door het Ministerie van OCenW in het kader van Cultuur en School (Zie hfst 4).

Beproefde educatieve projecten dienden als uitgangspunt voor het Project Stimulering Erfgoed aanbod Cultuurvouchers Basisvorming. De vier erfgoedkoepels hebben elk een educatief project uit hun sector gekozen dat zich qua methodiek en thematiek leent voor toepassing in andere regio's. Dit zijn:

- Een koffer vol scherven (archeologie) van bureaus Nebti, Uit de Tijd en Kevin Wilson
- De oude kerk en haar omgeving (monumenten) van het Wessel Gansfortcollege in Groningen en Projectbureau Erfgoededucatie Groningen
- Interactieve kijktochten (musea) gebaseerd op 'Vooruit met de tijd' van het Amsterdams Historisch Museum
- Kennismaking met het archief (archieven) van het Archief, centrum voor stads- en streekhistorie Nijmegen

Het concept van deze projecten is bewerkt door collega-instellingen en geschikt gemaakt voor gebruik in andere regio's. Archeologische diensten, monumenten, musea en archiefbeherende instellingen kunnen het voorbeeldproject uit hun sector nu op relatief eenvoudige wijze vertalen naar de eigen instelling. In het volgende hoofdstuk leest u meer over de opzet en inhoud van de voorbeeldprojecten. De betrokken koepelinstellingen hopen u met dit aanbod te ondersteunen bij het organiseren van activiteiten voor het onderwijs. Het is de bedoeling dat scholen op korte termijn met hun cultuurvouchers kunnen intekenen op een aantrekkelijk en gevarieerd aanbod van de erfgoedinstellingen. Met de informatie uit deze werkmap kunt u aan de slag!

Informatie over de hier genoemde onderwijsprojecten voor de basisvorming, zowel voor erfgoedinstellingen als scholen, is opgenomen op de website cultuurwijs.kennisnet.nl van Digitaal Erfgoed Nederland (DEN). Via deze website is ook de tekst van deze werkmap te downloaden.

2. VIER VOORBEELDPROJECTEN

**ERFGOEDECTOR
PROJECT**

**Archeologie
Een koffer vol scherven**

Archeologie spreekt tot de verbeelding van kinderen. Het is een spannend idee in de grond iets te ontdekken wat daar al eeuwen ligt. Archeologische vondsten kunnen bovendien als hulpmiddel dienen binnen verschillende vakken. Er hoeft dus niet alleen aan het vak geschiedenis te worden gedacht.

De Stichting voor de Nederlandse Archeologie (SNA) heeft samen met de educatieve bureaus Nebti en Uit de Tijd, en illustrator/vormgever Kelvin Wilson de leskist Een koffer vol scherven ontwikkeld. De leskist kan op school worden gebruikt als voorbereiding op een bezoek aan bijvoorbeeld een opgraving, museum of depot.

Wat is de bedoeling? De leskist Een koffer vol scherven laat leerlingen kennismaken met het werk van de archeoloog en met archeologie als wetenschap. Door op school te werken met de leskist worden de leerlingen voorbereid op een bezoek aan een opgraving, museum of depot. De didactische voorbereiding wordt de archeologen op deze manier uit handen genomen.

Wat doen de leerlingen? De eerste twee lessen spelen zich af op school. In de twee lessen lezen de leerlingen de krant door en bekijken een korte videofilm. Afsluitend wordt de opdracht op de achterkant van de krant gemaakt. Vervolgens krijgen de leerlingen in groepjes enkele vondsten uit de leskist in handen. Die gaan ze aan de hand van de determinatiekaart onderzoeken. De resultaten vullen zij in op vondstkaarten. Als alle vondsten zijn gedetermineerd, vergelijken ze hun resultaten met die op het originele vondstkaartje dat door de archeoloog is ingevuld. De leerlingen kiezen de juiste situatietekening uit, zoeken de vondst erin op en kleuren alles wat ermee te maken heeft in. Met deze opdracht worden de vondsten in hun juiste context geplaatst.

De buiten les bestaat uit een bezoek aan de opgraving, het museum of depot. De leerlingen bedenken vooraf vragen die zij aan de archeoloog kunnen stellen.

Afsluitend krijgen de leerlingen een verwerkingsopdracht die ze thuis of op school kunnen maken. Ze kunnen kiezen uit vier opdrachten: (a) het schrijven van een krantenartikel over de opgraving, (b) het schrijven van een verhaal over een zelfgekozen vondst uit de leskist, (c) het maken van een stripverhaal over een opgraving of (d) het maken van een historisch stripverhaal over een zelfgekozen vondst uit de leskist.

Welk materiaal is beschikbaar?

In de leskist zitten een docentenhandleiding, een set werkbladen voor leerlingen en 15 tot 20 archeologische vondsten een tijdbalk en een videofilm. De werkbladen en opdrachten zijn ingedeeld rond het thema wonen in respectievelijk de prehistorie, Romeinse tijd en de Middeleeuwen.

Voorwerpen, originelen of replica's, worden door de archeoloog zelf toegevoegd. Het is mogelijk de leskist aan te passen aan de plaatselijke omstandigheden door te kiezen voor een meer thematische aanpak en de daarbij passende voorwerpen uit te zoeken.

De leskist bevat de volgende onderdelen:

Krant. Een krant met een tijdbalk, bondige artikelen over archeologie in het algemeen en specifieke artikelen over de prehistorie, Romeinse tijd en de Middeleeuwen in Nederland.

Determinatiekaart. Met behulp van deze kaart kunnen leerlingen de vondsten uit de leskist determineren.

Videofilm. Een korte videofilm over het werk van de archeoloog.

Originele vondstkaarten en vondstzakjes. Op de kaarten kunnen leerlingen hun bevindingen van het determineren opschrijven.

Situatietekeningen. Tekeningen van het leven in en om een prehistorische boerderij, een Romeinse villa en een Middeleeuws huis. Vondsten zoals die in de leskist kunnen zitten, zijn op de tekeningen als compleet voorwerp terug te vinden.

Tijdbalk. Een meterslange tijdbalk om in de klas op te hangen.

Docentenleidraad. In de leidraad wordt uitgelegd hoe de docent een archeologieproject kan opzetten, een bezoek kan regelen aan een opgraving, museum of depot. Verder zijn veel lessuggesties opgenomen en natuurlijk antwoorden op de vragen van de krant.

Archeologenleidraad. In deze leidraad wordt uitgelegd hoe de archeoloog een archeologieproject kan opzetten, een bezoek kan regelen aan een opgraving, museum of depot. Verder veel suggesties om scholen te betrekken bij opgravingen.

Voorwerpen. In de kist zitten originele exemplaren of replica's van archeologische vondsten.

Meer informatie?

Stichting voor de Nederlandse Archeologie (SNA)

Jeroen van der Vliet

tel (020) 422 79 79

vliet@sna.nl

www.sna.nl/educatie/

Archiefbeherende instellingen hebben het onderwijs veel te bieden. Leerlingen kunnen er uitzoeken waar hun achternaam vandaan komt, wat er tijdens de oorlog in hun eigen plaats gebeurde, wat de betekenis van bijvoorbeeld straatnamen is en welke belangrijke personen er in hun stad gewoond hebben.

Het is voor leerlingen leuk en leerzaam om het antwoord op dergelijke vragen zelf te vinden. Archiefbronnen zijn daarvoor uitermate geschikt. Leerlingen en docenten moeten dan wel de weg naar het archief weten te vinden.

Om archiefbeherende instellingen te helpen op een relatief eenvoudige wijze een lesprogramma op te zetten biedt de Vereniging voor de Documentaire Informatievoorziening en het Archiefwezen (DIVA) een regio-onafhankelijk concept aan voor het ontwikkelen van een archiefles. Dit lespakket, Kennismaking met het archief, voor de eerste klas van de basisvorming (vmbo) is gebaseerd op lesboekjes van het Archief, centrum voor stads- en streekhistorie Nijmegen.

Wat is de bedoeling? Doel van het project is de leerlingen op de hoogte te brengen van het bestaan van archieven en hen bovendien voor te bereiden op het doen van onderzoek in een archief in een later stadium van het onderwijs. Het archief wordt dicht bij de leerlingen gebracht door herkenning op te roepen met de eigen omgeving. Het lespakket en het bezoek aan het archief laten de leerlingen zien hoe waardevol en handig een archief voor hen kan zijn.

Wat doen de leerlingen? In de les Kennismaking met het archief, die op school door de docent wordt gegeven, krijgen de leerlingen een algemene introductie op het (stads)archief. De volgende vragen worden beantwoord: wat is er te vinden, waarom bewaren we dit, voor wie is het bedoeld, waarvoor kun je het archief bezoeken, is het toegankelijk en openbaar, welke problemen levert het bewaren op? In het archiefbezoek dat volgt op de les, worden authentieke bronnen bekeken. Ook wordt getoond hoe de medewerkers van het archief ervoor zorgen dat deze belangrijke papieren op de juiste wijze bewaard worden en hoe ze gemakkelijk zijn terug te vinden. Als afsluiting moeten de leerlingen een kleine opdracht uitvoeren in het archief om te ervaren hoe het is om met authentieke stukken te werken. Deze opdracht kan vele vormen hebben. Leerlingen kunnen hun woonhuis bekijken op oude foto's of gedemonstreerd krijgen hoe voorouders opgespoord kunnen worden. Of misschien heeft de stad wel een spannende legende of mythe waarvan in het archief iets is terug te vinden. Ook kan ervoor gekozen worden om het bezoek en de opdracht rond een (eventueel door leerlingen zelf gekozen) thema te organiseren. Het archiefbezoek kan zo op verschillende manieren worden ingericht.

Welk materiaal is beschikbaar?

Alle mogelijke archiefbronnen, zoals handschriften, affiches, kranten, foto's, tekeningen en kaarten worden in het project gebruikt. Dit laat meteen de diversiteit aan bronnen zien waarover een archief beschikt. Reproducties van bronnen, aangeboden in een archiefkist met inventaris, illustreren hoe het onderwijs, de stad en bijvoorbeeld beroepen zijn veranderd in de loop der tijd. Daarmee is de les behalve een kennismaking met het archief ook een les over gebeurtenissen en veranderingen in de eigen woonplaats. In een introductieboekje, docentenhandleiding en leerlingenboekje wordt achtergrondinformatie gegeven en zijn opdrachten opgenomen.

Hoe heeft de vertaling plaatsgevonden? In een pilot is door het Gemeentearchief Ede en het Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg het Nijmeegse programma Kennismaking met het archief vertaald naar de eigen lokale situatie. Zij hebben in het eigen archief materiaal gezocht over de omgeving van de school en leerlingen. Scholen in Bennekom en in Hellevoetsluis hebben met het lesmateriaal gewerkt.

Vervolgens is in samenwerking met deze archieven door DIVA een algemeen concept gemaakt. Door dit concept in te vullen met materiaal en gegevens van uw eigen archief kan uw instelling hiermee een aantrekkelijke les aanbieden en een klassenbezoek voorbereiden.

Meer informatie?

Vereniging voor de Documentaire Informatievoorziening en het Archiefwezen (DIVA)

Wendy de Visser

(020) 462 77 22

wdevisser@divakoepel.nl

www.divakoepel.nl

**ERFGOEDSECTOR
PROJECT**

**Monumenten
De oude kerk en haar omgeving**

Kerken vormen van oudsher vaak het letterlijke of symbolische middelpunt van een dorp of stad. De toren van de kerk steekt boven de gebouwen uit en is daardoor een herkenningspunt voor bewoners en bezoekers van een plaats. Ook leerlingen fietsen langs de monumentale kerken op weg naar school of gebruiken de muren van de kerk om tegen te voetballen. Maar wat weten zij eigenlijk van deze monumentale gebouwen? Kinderen vinden zo'n kerkgebouw vaak saai of stoffig, maar er is enorm veel te ontdekken! Niet alleen biedt een kerkgebouw een schat aan verhalen over de geschiedenis van een stad of dorp, het gebouw is ook heel goed te gebruiken bij allerlei vakken in het voortgezet onderwijs.

Dat kerkgebouwen zich goed lenen als hulpmiddel bij verschillende vaklessen, weten de docenten en de leerlingen van het Wessel Gansfortcollege in Groningen als geen ander. Ruim tien jaar geleden heeft deze school het project De oude kerk en haar omgeving ontwikkeld en het project wordt nog steeds uitgevoerd in de brugklas.

Overal in ons land staan monumentale kerken en dat maakt dat het Groningse project overdraagbaar is. Projectbureau Erfgoededucatie te Groningen heeft in samenwerking met de Stichting Nationaal Contact Monumenten het lesmateriaal van het Wessel Gansfortcollege geschikt gemaakt voor alle scholen en monumentale kerken in Nederland.

Wat is de bedoeling? In De oude kerk en haar omgeving gebruiken de leerlingen de kerk niet alleen om opdrachten voor verschillende vakken te maken; ze komen tegelijkertijd in aanraking met het culturele erfgoed in hun omgeving.

Wat doen de leerlingen? Leerlingen brengen in het kader van dit project eerst een bezoek aan de kerk. De docent maakt daarvoor een afspraak met de kerkbeheerder en op de afgesproken tijd en dag mogen de kinderen de kerk vrij bezoeken. Door vragen uit een 'kijkwijzer' te beantwoorden komen ze meer over het gebouw te weten. Ze leren zelf te observeren door te omschrijven wat zij van het gebouw vinden, hoe oud of hoe hoog zij denken dat het gebouw is, enzovoort. Bij een bezoek is altijd een kerkbeheerder aanwezig die de leerlingen kan helpen bij het beantwoorden van de vragen. Na deze introductieles in de kerk kunnen met het materiaal opdrachten voor geschiedenis, godsdienst of maatschappijleer en techniek worden uitgevoerd. Eveneens in de kerk!

Bij de opdrachten voor geschiedenis leren leerlingen onder meer bouwstijlen herkennen. De kerk kan echter ook goed gebruikt worden om bepaalde gebeurtenissen uit de geschiedenis te illustreren, zoals bijvoorbeeld de beeldenstorm. Voor godsdienst of levensbeschouwing en maatschappijleer onderzoeken leerlingen de denominatie van de kerk aan de hand van inrichtingselementen. Bij het vak techniek kunnen ze onder meer onderzoeken welke constructies gebruikt zijn om te zorgen dat de kerk niet instort en wat de reden is voor het gebruik van bepaalde materialen.

Welk materiaal is beschikbaar?

Het lespakket bestaat uit een docentenhandleiding, vakopdrachten (geschiedenis, godsdienst/maatschappijleer en techniek) voor leerlingen en een boekje met handige tips voor kerkbeheerders die graag hun deuren openzetten voor leerlingen van de naburige school.

Voor de vakken biologie, tekenen en handenarbeid, Nederlands, aardrijkskunde en muziek worden suggesties gegeven in de docentenhandleiding. Voor alle opdrachten geldt dat ze aansluiten op de leerstof en voor een gedeelte dat ze lesstofvervangend zijn en vakoverstijgend gebruikt kunnen worden. Het is natuurlijk ideaal wanneer het project voor meer vakken tegelijkertijd kan worden ingezet. Mocht dit echter niet te realiseren zijn, dan kan het project ook voor elk van de afzonderlijke vakken worden gebruikt.

Hoe heeft de vertaling plaatsgevonden? Het lesmateriaal is getest op een aantal scholen en kerken in Nederland. Leerlingen van de tweetalige school Laar en Berg hebben in het kader van een projectweek in Drenthe opdrachten gemaakt bij de Sint Antoniuskerk in Zwartemeer. Het project zal ook worden getest door de leerlingen van het Bonaventuracollege bij de Hooglandse kerk in Leiden en in Landgraaf zullen leerlingen van het Eijkhagencollege de opdrachten uitvoeren bij de Parochie het Heilige Hart van Jezus.

Meer informatie?

Stichting Nationaal Contact Monumenten (NCM)

Annemieke van Maaren

(020) 62 777 06

avanmaaren@erfgoedhuis.nl

www.stichtingncm.nl

**ERFGOEDSECTOR
PROJECT**

**Musea
Interactive kijktochten**

De collectie van veel musea kan leerlingen iets leren over hun geschiedenis, hun gebruiken en gewoonten. Ook de omgeving waarin zij wonen en naar school gaan kan in een museum verbeeld worden. Historische, stads- en streekmusea kunnen daarom een belangrijke rol spelen in het onderwijs. De musea willen hun publiek graag uitbreiden met jongeren. Maar hoe verleiden die musea scholen om hun cultuurvouchers voor de basisvorming bij hen te besteden? Hoe overtuigen zij hen dat hun collectie zeer de moeite waard is?

De Nederlandse Museumvereniging heeft in samenwerking met het Amsterdams Historisch Museum een methodiek ontwikkeld voor het opzetten van interactieve kijktochten voor leerlingen van de basisvorming in het voortgezet onderwijs. De methodiek is gebaseerd op het project Vooruit met de tijd! van het Amsterdams Historisch Museum.

Wat is de bedoeling? Vooruit met de tijd! gaat over de (recente) geschiedenis van de eigen omgeving en is gericht op de onderbouw van het vmbo. Het project wil leerlingen een zinvolle en inspirerende museumervaring bieden en hen bovendien inhoudelijk meer inzicht geven in hun leefomgeving. De ontwikkelingen die in dit Amsterdamse programma aan de orde komen hebben ook in de meeste andere steden in Nederland plaatsgevonden. Vier andere musea in Nederland hebben de methodiek inmiddels vertaald naar de eigen collectie en omgeving.

Wat doen de leerlingen? In Vooruit met de tijd! staan stadsuitbreiding, planning in de stedelijke ruimte, en toename van verkeer centraal. De vier pilotmusea behandelen onder meer de thema's Tweede Wereldoorlog zichtbaar in de eigen omgeving, cultuurgeschiedenis, cultuurbeschouwing, vrijheid, godsdiensten en culturele diversiteit.

De voorbereiding op het museumbezoek bestaat uit een interviewopdracht waarin leerlingen nagaan wat er is veranderd sinds hun grootouders en ouders jong waren. Het tweede onderdeel is het museumbezoek. In het museum wordt de klas ontvangen door een museumdocent, die hen in een diaserie bijvoorbeeld laat zien dat Amsterdam enorm gegroeid is sinds 1875. Ter verwerking groeperen leerlingen afbeeldingen uit de diaserie en de juiste bijschriften op A3-posters. Dan instrueert de museummedewerker de leerlingen over de kijktocht in de verschillende zalen. Daarbij krijgt elk groepje voorwerpen mee die hen langs corresponderende voorwerpen op zaal zullen leiden. Het letterlijk in de hand geven van voorwerpen is een beproefde manier om leerlingen te betrekken bij de tentoonstelling. In het museum is lesmateriaal met opdrachten beschikbaar. Zowel de diaserie als de kijktocht houden verband met het thema (recente geschiedenis van de eigen omgeving), maar ook met de collectie van het museum.

Welk materiaal is beschikbaar?

De methodiek voor het opzetten van interactieve kijktochten bevat de volgende elementen:

Een docentenhandleiding met algemene informatie over het project, suggesties voor een klassikale les of opdrachten ter voorbereiding op het museumbezoek en het gebruik van het lespakket voor de vakken geschiedenis, aardrijkskunde, godsdienst, maatschappijleer, levensbeschouwing, biologie, CKV. Een diaserie of video over de collectie, de instelling zelf en korte uitleg van de doelstellingen. Het kan ook in de vorm van een brochure, die de docent voorafgaand aan het museumbezoek met de leerlingen doorneemt.

Een kijkroute met vragen en opdrachten die betrekking hebben op de collectie van de erfgoedinstelling.

Een lespakket met eventuele voorbereidings- en verwerkingsopdrachten.

Een handleiding voor museummedewerkers voorzien van algemene informatie over het project, op welke manier scholen benaderd kunnen worden, tips met betrekking tot het ontvangen van groepen leerlingen en dergelijke.

Hoe heeft de vertaling plaatsgevonden? Vier musea in Nederland hebben de methodiek en het lesmateriaal van het Amsterdams Historisch Museum vertaald naar hun eigen collectie en omgeving. Instellingen die nu aan het project deelnemen zijn het Nationaal Tinnenfiguren Museum in Ommen, het Nationaal bevrijdingsmuseum 44-45 in Groesbeek, het Boerhaavemuseum Leiden en het Armandomuseum in Amersfoort. Hun bevindingen in het vertaalproces zullen in een algemene handleiding worden beschreven en kunnen als voorbeeld dienen voor andere musea.

Meer informatie?

Nederlandse Museumvereniging (NMV)

Vanessa van Oost

(020) 551 29 15

vvanoost@museumvereniging.nl

www.museumvereniging.nl

PROJECTONDERSTEUNING
WEBSITE

Digitaal Erfgoed Nederland (DEN)
cultuurwijs.kennisnet.nl

De Vereniging DEN (Digitaal Erfgoed Nederland) die ook actief is in het project Stimulering Erfgoedaanbod Cultuurvouchers Basisvorming wil het cultureel erfgoed toegankelijk maken voor een breed publiek. DEN concentreert zich hierbij op de ontwikkeling van een platform op internet in de vorm van de websites Cultuurwijs en de Cultuurwijzer Deze websites bieden een presentatie van het cultureel erfgoed dat instellings- en sectoroverschrijdend is. De Cultuurwijzer richt zich op het brede publiek en Cultuurwijs is het digitale platform voor cultureel erfgoed in Nederland. Met behulp van Cultuurwijs kunnen leerlingen en docenten lesstofvervangend of lesstofaanvullend materiaal vinden. Digitaal Erfgoed Nederland (DEN) heeft deze site ontwikkeld in opdracht van het ministerie van OCenW. Ook voor erfgoedinstellingen die activiteiten voor het onderwijs willen ontwikkelen, biedt de site een schat aan informatie. Een uitgebreide beschrijving van Cultuurwijs treft u aan in hoofdstuk 11, handige websites.

Meer informatie?

Digitaal Erfgoed Nederland (DEN)

Janneke van Kersen

(070) 314 07 63

janneke.van.kersen@den.nl

www.den.nl

PROJECT COÖRDINATIE

Erfgoed Actueel - Bureau voor erfgoed en educatie

Coördinator van het Project Stimulering Erfgoedaanbod Cultuurvouchers Basisvorming is Erfgoed Actueel, bureau voor erfgoed en educatie. Erfgoed Actueel is in 1997 opgericht naar aanleiding van de notitie Cultuur en School waarin meer aandacht werd gevraagd voor cultureel erfgoed op zowel basisscholen als op scholen voor voortgezet onderwijs. Het bureau maakt deel uit van de Directie Cultureel Erfgoed van het Ministerie van OCenW, maar is gevestigd in Amsterdam. Doelstelling van het bureau is het actief gebruik van cultureel erfgoed in het onderwijs te stimuleren om zo de belangstelling voor het onderwerp bij jongeren te vergroten en een breder historisch besef te bevorderen. Erfgoed Actueel initieert, ondersteunt en stimuleert samenwerkingsverbanden tussen onderwijs en culturele omgeving. Op de website van Erfgoed Actueel treft u ook het ProjectLoket aan. Hierin zijn alle erfgoedprojecten voor het onderwijs opgenomen.
www.erfgoedactueel.nl, klik op projectloket in het menu.

Meer informatie?

Erfgoed Actueel

Anjo Craenen

(020) 427 08 80

acraenen@erfgoedactueel.nl,

www.erfgoedactueel.nl of www.erfgoedactueel.kennisnet.nl

3. MEEDOEN? DAAROM!

Erfgoed voor het Onderwijs!

- erfgoedinstellingen hebben (ook) een educatieve taak
- kans om jongeren kennis te laten maken met erfgoed
- stoffig imago afschudden: erfgoed heeft meer te bieden dan je denkt!
- bezoek aan instellingen kan voor leerlingen opstapje zijn om later zelfstandig een bezoek aan de instelling te brengen of de hier aanwezige informatie voor studiedoeleinden te gebruiken

- voorbeeldproject kan goede start zijn voor het ontwikkelen van andere concrete onderwijsproducten om scholen aan te bieden
- kans om erfgoed in te bedden in reguliere onderwijsprogramma's
- bewijzen dat cultuur(educatie) meer is dan kunst alleen

- promotie voor erfgoedveld als geheel

Erfgoed voor het **Onderwijs**!

- erfgoed leent zich uitstekend voor omgevingseducatie:
- in elke plaats zijn wel een of meer erfgoedinstellingen. Afstand en dus vervoerskosten vormen geen obstakel voor een bezoek
- erfgoed kan een bijdrage leveren aan de invulling van de vakken geschiedenis, aardrijkskunde, economie, maatschappijleer en ckv
- erfgoed kan een middel zijn bij onderzoekend leren en competentieontwikkeling: niet leren 'over', maar 'leren met'
- cultureel erfgoed raakt aan de leefwereld van kinderen, is tastbaar en een bron van informatie
- cultureel erfgoed vormt een inspirerende leeromgeving
- cultuur levert een positieve bijdrage aan het schoolklimaat
- erfgoedprojecten kunnen worden 'betaald' met cultuurvouchers

4. CULTUURVOUCHERS VOOR DE BASISVORMING

Doel

Met verstrekking van cultuurvouchers vanaf de basisvorming tot aan het studiehuis werkt het ministerie van OCenW aan een doorlopende cultuur-leerlijn in het onderwijs. In de nabije toekomst zal ook het basisonderwijs betrokken worden bij de doorlopende cultuur-leerlijn. Vooruitlopend daarop verstrekt het ministerie CKV-bonnen aan toekomstige docenten in het primair onderwijs. Toelevering van de cultuurvouchers/CKV-bonnen loopt via CJP in Amsterdam.

In deze werkmap praten we met name over cultuurvouchers in de basisvorming en het gebruik daarvan in erfgoedinstellingen

Voor wie:

- Lerarenopleiding Basisonderwijs
- CKV leerlingen havo/vwo/vmbo rechtstreeks aan leerlingen
- CKV docenten
- Basisvorming in het voortgezet onderwijs toebedeeld aan scholen op basis van schoolcultuurplan

Hoe werkt het systeem?

1. De leerling of docent komt met de bonnen bij de (kassa van) de erfgoedinstelling
2. De naam op de bon wordt vergeleken met de naam op de bijbehorende CJP / CKV-pas of CKV-docentenpas
3. De bon wordt gecontroleerd op echtheid en geldigheidsdatum
4. De erfgoedinstelling accepteert de bonnen en verrekent deze met de toegangsprijs
5. De erfgoedinstelling stuurt de ingenomen cultuurvouchers (bij voorkeur) aangetekend op naar de vouchercentrale
6. De vouchercentrale registreert de bonnen
7. De vouchercentrale betaalt maandelijks de volledige waarde van de cultuurvouchers uit aan de erfgoedinstelling

Wilt u docenten op de hoogte houden van uw erfgoedaanbod voor de basisvorming?

Het CKV-Servicebureau stuurt docenten wekelijks cultureel nieuws per e-mail. Via deze zogenaamde e-news service ontvangen docenten landelijke en regionale informatie. Alle docenten worden in regionale bestanden ondergebracht, zodat culturele organisaties hen op de hoogte kunnen houden van het actuele regionale aanbod voor CKV-bonnen en cultuurvouchers voor de basisvorming. Wilt ook u docenten informeren over uw aanbod voor cultuurvouchers/CKV-bonnen voor het onderwijs? Mail dan uw aanbod kort en bondig (max. 300 woorden) naar cultuurtips@cjp.nl met als onderwerp de provincie waarin uw organisatie gevestigd is.

Meer informatie?

CJP

Postbus 3572

1001 AJ Amsterdam

Martin Kamphuis, e-mail martin@cjp.nl

(020) 521 02 20

www.cjp.nl

MEEST GESTELDE VRAGEN

(bron: www.cjp.nl)

Wat moet ik doen om cultuurvouchers/ckv-bonnen te kunnen accepteren?

Indien uw organisatie is aangesloten bij een van de culturele koepelorganisaties, te weten NFC, NMV, DIVA VKV, FKU, VNP, VNT, Bolwerk, VVT, FASO, VSCD, MJK, SPTC, SNA, De Kunstconnectie of Collectieve Danspromotie, kunt u dit doorgeven aan CJP. U ontvangt dan direct informatie en een antwoordformulier, waarmee uw organisatie acceptant kan worden.

Indien uw organisatie niet bij een van de genoemde koepelorganisaties is aangesloten of uw erfgoedkoepel (zoals NCM) met CJP geen regeling heeft getroffen m.b.t. CKV-acceptatie kunt u zelf een aanvraag indienen bij CJP. Hierop dient u het volgende te vermelden:

1. Naam organisatie en toelichting activiteiten waarvoor CKV-bonnen gelden
2. Indien uw organisatie wordt gesubsidieerd uit een cultuurbegroting (variërend van lokaal tot landelijk) dit graag vermelden en bewijs van toekenning bijvoegen
3. Vermelding van het BTW-tarief dat uw organisatie hanteert CJP draagt er vervolgens zorg voor dat de aanvragen rechtstreeks doorgaan naar het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen voor een formeel besluit. Deze procedure neemt ongeveer 4 weken in beslag

Ik heb een aanvraag ingediend, wanneer hoor ik of mijn organisatie erkend wordt als acceptant?

Zodra CJP van het ministerie van OCenW een antwoord op uw aanvraag heeft ontvangen, stuurt CJP uw organisatie direct een reglement en antwoordformulier. Zodra dit antwoordformulier bij CJP retour is gekomen is uw organisatie Cultuurvouchers/CKV-acceptant. U ontvangt dan retourenveloppen voor de CKV-bonnen, een collagevel en een CKV-raamsticker.

Mijn organisatie heeft zich aangemeld als acceptant 2001-2002.

Kan ik ook de bonnen voor het schooljaar 2002-2003 accepteren?

De acceptatie geldt vanaf het moment dat u door het Ministerie van OCenW bent erkend als acceptant. U kunt dan (mits de geldigheidsdatum van de bonnen niet is verstreken) de bonnen van

een al lopend schooljaar accepteren en conform de regels verzilveren.

Waar moet ik de bonnen heen sturen?

CJP heeft voor de inwisseling en betaling van de Cultuurvoucher/CKV-bonnen de Stichting Voucher Centrale opgericht. Culturele organisaties kunnen de ingewisselde Cultuurvouchers/CKV-bonnen versturen naar

Stichting Voucher Centrale, Postbus 5085, 2900 EB Capelle a/d IJssel.

CJP levert culturele organisaties 13 CKV-retourenveloppen aan met het voorbedrukte adres van de Stichting Voucher Centrale voor het retourneren van de CKV-bonnen.

CJP adviseert de enveloppen met CKV-bonnen aangetekend te versturen. Indien dit niet gebeurt, is CJP niet aansprakelijk voor eventueel verlies cq. niet-ontvangen van de CKV-bonnen. Overigens kunnen de verzendkosten (al dan niet aangetekend) niet worden gedeclareerd.

Wanneer worden de bonnen uitbetaald?

De bonnen worden maandelijks uitbetaald door de Stichting Voucher Centrale.

Hoe kan ik nieuwe retourenveloppen aanvragen?

Nieuwe retourenveloppen kunt u bestellen bij CJP, (020) 521 02 20.

Meer over cultuurvouchers basisvorming

In het schooljaar 2001-2002 zijn voor het eerst cultuurvouchers basisvorming verstrekt. Van de scholen word een "passende inzet" gevraagd om in aanmerking te komen voor de vouchers. Op het aanvraagformulier dient de school aan te geven hoeveel tijd er wordt vrijgemaakt voor de coördinatie van de culturele activiteiten en waar de vouchers voor ingezet worden. Uit een eerste onderzoek naar het gebruik van CKV-vouchers bleek dat het grootste deel van de bonnen werd ingezet t.b.v. de beeldende vakken, muziek en de talen. Maar ook andere vakken zoals aardrijkskunde en geschiedenis / maatschappijleer werden veelvuldig genoemd. Ook kozen veel scholen voor een vakoverstijgende aanpak door de bonnen bijvoorbeeld in te zetten in het kader van een projectweek.

De inhoud van het huidige cultuurbeleid en de intensiteit daarvan loopt sterk uiteen, maar overal gebeurt wel iets. Meest genoemde uitgangspunt van het cultuurbeleid is de 'kennismaking met kunst en cultuur', waaraan waarden worden verbonden als 'cultureel bewustzijn', 'zelfontplooiing' en 'zelfstandigheid' worden verbonden. De bonnen zijn zeer enthousiast ontvangen door de scholen. De bonnen worden gezien als een welkome aanvulling op het meestal schaarse budget.

De bonnen dragen bij aan een doorlopende leerlijn cultuureducatie. Veel scholen zetten de bonnen in ter voorbereiding op CKV. (Bron: www.cultuurenschool.net)

Cultuur en School

Cultuur en School is een project voor samenwerking tussen scholen en culturele organisaties, gestart op initiatief van het ministerie van OCenW in 1996. Cultuur krijgt daarmee een vaste plaats in het

reguliere onderwijs én educatie een vaste plaats in het reguliere beleid van de culturele organisaties. Voor de regeerperiode 2001-2004 is het uitgangspunt dat cultuur sterker verankerd moet worden: in de op cultuur georiënteerde vakken, maar ook door kunst en cultuur in andere vakken te integreren, zoals aardrijkskunde of wiskunde. Scholen en scholieren krijgen meer armslag om te bepalen op welke manier zij dat willen doen. De prioriteiten van Cultuur en School zijn: cultureel erfgoed, culturele diversiteit en aanbod voor vmbo. Leerlingen kunnen veel cultuurdeelnames financieren met hun CKV-bonnen. Voor meer informatie: www.cultuurenschool.net.

5. AANSLUITING BIJ HET ONDERWIJS

Kerdoelen

Het onderwijs werkt met lesmethoden die veelal ontwikkeld zijn door educatieve uitgeverijen. Deze uitgevers baseren hun lesmateriaal op de door de overheid vastgestelde kerndoelen en eindtermen voor het onderwijs. In deze doelen is uitgedrukt wat leerlingen na het doorlopen van basisschool en middelbare school minimaal moet beheersen aan kennis, houding en vaardigheden.

Erfgoed is prima te gebruiken binnen de vakken aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer, economie en kv. Dit is uiteraard afhankelijk van de erfgoedsector in kwestie. Afhankelijk van het niveau waarvoor onderwijsproject is bestemd (basisvorming: eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs) is het belangrijk om na te gaan welke kerndoelen voor het betreffende onderwijsniveau vastgesteld zijn. Eén van de kerndoelen van het vak geschiedenis in de basisvorming en in het voortgezet onderwijs is bijvoorbeeld het zelfstandig verrichten van onderzoek door leerlingen in hun eigen (woon)omgeving.

Voor het voorbeeldproject dat u gaat gebruiken in uw eigen instelling is het niveau al afgestemd op de basisvorming, tenzij anders is aangegeven.

Informatie over kerndoelen

- De kerndoelen basisvorming (1998) zijn te raadplegen op de website van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen: www.minocw.nl/basisvorming/kerndoelen/index.html.
- De eindtermen voor de basisvorming zijn te vinden op: examengids.slo.nl

Werkmap Erfgoed en Onderwijs

De kerndoelen voor de basisvorming zijn voor de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en economie opgenomen in de werkmap Erfgoed en Onderwijs.

Deze map bevat de resultaten van een sectoroverstijgend project in Leeuwarden waaraan naast de erfgoedkoepels ook bureau Erfgoed Actueel en ILO meewerkten.

De map bevat ook andere handreikingen en tips, zoals een overzicht van de verschillende lesmethoden en de daarin behandelde onderwerpen m.b.t. het vak geschiedenis.

De Werkmap Erfgoed en Onderwijs kan besteld worden via het ILO, M. Kropman, (020) 525 12 88, marc@ilo.uva.nl. De prijs bedraagt € 15,- excl. verzendkosten

6. PROJECTMANAGEMENT

Van voorbeeld project naar eigen onderwijsproduct

0. Concept onderwijsproduct ontwikkelen, testen en bijstellen

Deze arbeidsintensieve fase kunt u overslaan. U gaat immers werken met een voorbeeldproject dat elders al zijn waarde en bruikbaarheid voor het onderwijs heeft bewezen.

1. Maak een projectopzet:

- in welke onderdelen valt het project uiteen?
- wie levert welke bijdrage in het project?
- hoeveel menskracht, tijd en geld is nodig voor een goed eindresultaat?

2. Vertalen van het voorbeeldconcept naar de eigen situatie

- selectie maken uit collectie of bronnen
- materialen kiezen, kopiëren of vervaardigen
- teksten leerlingen en docentenboekjes aanpassen
- aanmelden bij CJP als acceptant cultuurvouchers basisvorming/CKV-bonnen (Zie hoofdstuk 4)

Bij voorkeur betreft u de docenten van de betrokken scholen al bij deze voorbereidende fase (zie verder hfst. 5/kerndoelen en hfst. 7/voorbereiding)

3. Contact leggen en afspraken maken met scholen voor pilotproject

- welke scholen zouden in aanmerking komen?
- welke docent(en) is/zijn contactpersoon?
- hoe past het onderwijsproject in het lesprogramma?
- wanneer en met hoeveel (groepen) leerlingen wil de school komen?
- (bedenk tevoren hoeveel (groepen) leerlingen de instelling aankan, gezien menskracht en tijd)

4. Aanleveren van lesmateriaal om op school te gebruiken

Afhankelijk van de vorm van het voorbeeldproject

5. (Vorbereiden van) het bezoek aan de instelling

Zie voor nuttige tips hoofdstuk 8

6. Evaluatie van het totale project

Ga binnen de instelling zelf en in gesprek met de docenten na: hoe liep het, wat is goed en wat kan beter?

7. Onderwijsproject structureel aanbieden aan het voortgezet onderwijs in de omgeving

- denk aan jaarplanning van scholen
- denk aan promotie en publiciteit : zie hoofdstuk 9

7. EEN GOEDE VOORBEREIDING IS HET HALVE WERK

Draagvlak en samenwerking

- Zorg voor draagvlak (Zie hfst 2, Meedoen? Daarom!)
- Stel een projectmanager aan die alle aspecten bewaakt, als vraagbaak fungeert en de contact met de scholen onderhoudt
- Verdeel de taken
- Andere medewerkers kennen wellicht een ander deel van de collectie/het monument, voorwerpen of bronnen beter. Bovendien wordt het draagvlak binnen de organisatie vergroot door samenwerking aan het project
- Bekijk ook eens of het mogelijk is om andere (vrijwilligers-) organisaties in de omgeving bij het project te betrekken, zoals historische verenigingen, oudheidkundige genootschappen of bibliotheken

Planning van activiteiten en middelen

- Activiteitenplanning:
Een planning om de voortgang te bewaken: wat moet op welk moment klaar zijn
- Middelenplanning:
Weten welke mensen, welk materieel en materiaal op welk moment nodig zijn
- Tijdsbeslag
Berekenen van het aantal benodigde uren:
Het aantal benodigde uren voor voorbereiding van het project is afhankelijk van het gekozen voorbeeldproject en dus per erfgoedsector verschillend. Waar mogelijk hebben de koepelorganisaties een indicatie voor het tijdsbeslag in een eigen werkmap opgenomen.

Meest tijdrovend is over het algemeen het selecteren van een geschikt deel van de collectie, voorwerpen of bronnen en het schrijven van aangepaste teksten voor leerling en docent. Denk ook aan benodigde uren voor overleg met de docent, de productie van het materiaal, voorbereiding van het bezoek, het bezoek zelf en de evaluatie.

- Budgettering
Bereken de kosten aan materiaal, lesmateriaal, extra uren van medewerkers en andere kosten die voortvloeien uit het bezoek van de leerlingen. Zet e.e.a. af tegen de inkomsten uit de cultuurvouchers en uw budget voor educatie

Betrek de docent bij de voorbereiding

Het beste is om ook de docent(-en) **direct te betrekken bij de vertaling** van het voorbeeldproject naar de eigen instelling. De docent kan aangeven welke onderwerpen er op welk moment in de lessen worden behandeld, weet wat de leerlingen aanspreekt en welke dag/tijdstip een bezoek het beste uitkomt. Houd hiermee in de planning rekening.

Docenten zijn drukbezet, benadruk dus bij voorbaat dat meewerken **niet veel tijd** hoeft te kosten. Het gaat bijvoorbeeld om het kritisch lezen van een tekst - sluit het aan bij het niveau en de interesse van leerlingen? - of hulp bij de selectie van voorwerpen of materiaal, waarbij ze hun voorkeur bijvoorbeeld kunnen aanstrepen op een lijst van mogelijkheden.

Voor de contacten met scholen blijken **netwerken** of een contactpersoon binnen de school belangrijk. Sommige erfgoedinstellingen hebben al contact met bepaalde scholen, dat voor het hier besproken project verder uitgebouwd kan worden.

Is dat contact er nog niet, dan is het beslist zinvol daar werk van te maken. Behalve voor het project waar het in deze werkmap over gaat, is er dan een aanspreekpunt en klankbord voor andere initiatieven.

Zoek zo mogelijk contact met andere erfgoedinstellingen in de omgeving (musea, monumenten, archeologische diensten, archieven) om gezamenlijk een netwerk met het onderwijs op te zetten, als platform voor het bespreken van mogelijkheden van erfgoed in het onderwijs.

8. TIPS VOOR HET BEZOEK VAN LEERLINGEN AAN DE ERFGOEDINSTELLING

Voraf: afspraken maken met de school

Bereid het onderwijsproject bij voorkeur voor in overleg met de docent(-en) van de scholen waar u contact mee hebt gelegd. (Zie ook hfst. 7)

Maak in ieder geval goede afspraken met de docent over het bezoek van de leerlingen aan de erfgoedinstelling (archeologische site, archief, monument of museum), zoals over:

- De inhoud van het bezoek: wat gaan de leerlingen doen?
- Het aantal leerlingen dat op bezoek komt
- Het tijdstip waarop de erfgoedinstelling de leerlingen kan verwachten
Plan het bezoek op een tijdstip dat leerlingen nog fris zijn, bijvoorbeeld 's ochtends. Plan het niet op vrijdagmiddag, want dan hebben leerlingen al een weekendgevoel. Een bezoek in de vrije tijd van de leerlingen komt de motivatie meestal ook niet ten goede
- De duur van het bezoek (afhankelijk van het voorbeeldproject van de erfgoedsector)
- De leerlingbegeleiding door de docent en door de medewerker van de erfgoedinstelling: wie doet wat

En afspraken binnen de eigen instelling

- Informeer de receptie
- Zorg ervoor dat ook andere medewerkers op de hoogte zijn van het bezoek, dit voorkomt irritatie over lawaai e.d.
- Zorg dat medewerkers weten wat ze moeten doen en dat de materialen klaarliggen
- Reservematerialen zijn aan te bevelen, er gaat wel eens wat mis

Binnenkomst

- Houd er in de tijdplanning rekening mee dat ook activiteiten als binnenkomen, uittrekken van jassen en installeren tijd kosten
- Zorg voor een goede eerste opvang van de leerlingen bij binnenkomst
- U krijgt welwillende, maar onervaren bezoekers binnen. Maak dus duidelijke afspraken over de huisregels van de instelling en leg uit waarom deze noodzakelijk zijn, zoals:
 - niet aanraken van bepaalde voorwerpen en materialen
 - achterlaten van grote rugzakken, jassen e.d. bij de garderobe
 - geen etenswaren of blikjes mee naar binnen; mobiele telefoons uit
 - gebruik van schrijfgerei: veel instellingen laten leerlingen bijvoorbeeld alleen met potloden schrijven om onbedoelde beschadigingen te voorkomen.
 - Laat de leerlingen om schade te voorkomen zo mogelijk gebruik maken van een klembord om op te schrijven

Probeer dit in een losse sfeer te brengen, zodat de 'verboden' niet meteen domineren. Toezicht houden kunt u het best aan de docent overlaten, spreek dit wel tevoren af.

Tips voor het bezoek

Het is de bedoeling dat leerlingen in het kader van het onderwijsproject een bezoek brengen aan de erfgoedinstelling. Dit is voor hen geen alledaagse gebeurtenis. Waarschijnlijk gaan veel leerlingen zelden of nooit naar een erfgoedinstelling. Ook hebben leerlingen op deze leeftijd nogal wat andere zaken aan hun hoofd en zijn ze soms nog bevooroordeeld over erfgoed (oud, saai, wat moet je ermee?). Onderstaand enkele tips om ervoor te zorgen dat het bezoek aan de erfgoedinstelling zowel voor uzelf als voor de leerlingen plezierig verloopt.

- De ervaring leert dat het bezoek over het algemeen prima verloopt als u de leerlingen vooraf duidelijk maakt wat ze in de erfgoedinstelling gaan doen en wat er van hen wordt verwacht
- Probeer uw eigen enthousiasme over te dragen. Wat is er zo leuk en waardevol aan cultureel erfgoed?
- Maak inzichtelijk dat het bezoek past in de lessen die ze volgen. Het is niet zomaar een uitje, je hebt er op school ook wat aan!
- Probeer sowieso een relatie te leggen met onderwerpen die jongeren bezighouden: met hun eigen omgeving bijvoorbeeld
- Structuur is belangrijk. Een beetje aanmodderen zonder dat je weet wat je precies moet doen en wat het resultaat moet zijn werkt demotiverend
- Houd leerlingen bezig, ze zijn niet ingesteld op wachten en niksdoen, maar las wel korte pauzes in
- Laat docenten en andere begeleiders vanuit de school actief meewerken; rondsloeterende of koffiedrinkende begeleiders werken contraproductief
- Doseer informatie -niet teveel informatie in een keer- en wees consequent in het geven van informatie, zodat leerlingen niet in verwarring raken
- Spreek duidelijk en niet te snel. Let op uw taalgebruik: veel termen die voor u vanzelfsprekend zijn kennen de leerlingen niet
- Probeer afwisseling te brengen in luisteren, zien en zelf ervaren, alleen luisteren verveelt al snel
- Geef leerlingen het gevoel dat ze 'speciale bezoekers' zijn: laat hen bijvoorbeeld iets zien dat voor andere bezoekers niet toegankelijk is
- Neem leerlingen serieus en geef ruimte voor vragen en reacties
- Geef ten slotte informatie over de manier waarop leerlingen later zelfstandig informatie kunnen zoeken in de instelling

9. PROMOTIE EN PUBLICITEIT

Een instelling die een goed onderwijsaanbod heeft wil ook dat de scholen daarvan op de hoogte zijn. Mede afhankelijk van de omvang van uw regio en het aantal scholen voor voortgezet onderwijs daarin kunt u het volgende overwegen:

- Stuur scholen een simpel foldertje of gewoon een brief met een beknopte, enthousiasmerende beschrijving van uw aanbod. Voor nadere informatie over dit erfgoedproject kunt u verwijzen naar cultuurwijs.kennisnet.nl.
- Het werkt het beste als u zo'n mailing zowel stuurt aan de directie als aan de vakdocent (aardrijkskunde, geschiedenis etc.) die u wilt bereiken. Een overzicht van scholen in uw omgeving vindt u in bij de afdeling onderwijs van uw gemeente, de contactpersoon Cultuur en School bij u in de buurt of desnoods in de Gouden Gids.
(Voor informatie over Cultuur en School zie hfst. 4 en voor Contactpersonen hfst. 12)
- Bel dan binnen twee weken de directie en/of docent (docenten zijn lastig te bereiken) met een uitnodiging voor een persoonlijk gesprek -liefst 'op locatie'- om het aanbod toe te lichten en zo mogelijk eerste afspraken te maken (zie ook hfst. 7/voorbereiding)
- Zoals we al eerder opmerkten zijn voor contacten met scholen **netwerken** belangrijk. Ga na of erfgoedinstellingen en/of scholen in uw regio al in een netwerk zijn georganiseerd.
- Zo niet, probeer dan contact te leggen met andere erfgoedinstellingen in de omgeving (musea, monumenten, archeologische diensten, archieven) om gezamenlijk een netwerk met het onderwijs op te zetten, als platform voor het bespreken van mogelijkheden van erfgoed in het onderwijs.
- Leg contact met bijvoorbeeld de onderwijsconsulent van een erfgoedhuis of de contactpersoon Cultuur en School die u mogelijk kan adviseren over het opzetten van een lokaal netwerk erfgoed en onderwijs in uw omgeving (Zie adreslijst hfst. 12).

Publiciteit

U kunt ook proberen 'gratis publiciteit' voor uw onderwijsproject te krijgen door het onder de aandacht te brengen van lokale en regionale media. Denk bijvoorbeeld aan de lokale tv- of radiozender, de regionale krant en de huis-aan-huisbladen, waar kopij vaak meer dan welkom is. U kunt natuurlijk een persberichtje schrijven, maar ook hier werkt persoonlijk contact meestal het best. Nodig bijvoorbeeld een journalist uit om een bezoek van leerlingen aan de instelling bij te wonen, zodat er een leuke, actuele kapstok is voor het verhaal. Meegenomen is dat het artikel/de uitzending ook de belangstelling kan wekken van een bredere doelgroep dan scholen en leerlingen.

Bij sommige bladen, waaronder huis-aan-huis bladen is het ook mogelijk zelf een artikel aan te leveren. Lever de tekst dan het liefst digitaal aan (maar gewoon op papier kan ook) des te meer kans dat het integraal wordt overgenomen. Lever er zo mogelijk een goede foto bij.

Wilt u een persberichtje schrijven, denk dan aan het volgende:

Probeer het hele bericht op 1 A-4 te krijgen

- Geef kort en duidelijk weer waar het onderwijsproject over gaat (wie, wat, waar, wanneer, waarom) en wat er bijzonder aan is: hoe bondiger en pakkender de boodschap, hoe beter
- Vergeet niet tot slot te melden bij wie de journalist meer informatie kan inwinnen: erfgoedinstelling, contactpersoon, tel. en e-mailadres

Kijk ook eens of u uw informatie kwijt kunt op lokale of regionale website of op websites gericht op cultuureducatie en/of onderwijs (Zie voor handige websites hfst. 11).

10. HANDREIKING SUBSIDIEMOGELIJKHEDEN

Als de erfgoedinstelling geen of onvoldoende budget heeft om de voorbeeldprojecten van de koepelorganisatie om te zetten naar de eigen instelling en/of bezoek van scholen te begeleiden is het mogelijk financiële ondersteuning 'van buiten' te zoeken.

Onderstaand hebben we een aantal fondsen en andere subsidiegevers op een rijtje gezet die aangeschreven kunnen worden voor een ondersteuningsaanvraag.

Dit overzicht is niet volledig en verwijst op veel plaatsen naar website-adressen waar meer informatie of links naar relevante websites gevonden kunnen worden.

Op de website van bureau Erfgoed Actueel is sinds kort een handzame subsidiewijzer voor erfgoedinstellingen opgenomen: www.erfgoedactueel.nl

Gemeente

Het is zinvol om in de eigen gemeente na te gaan welke geldpotjes er zijn in het kader van grote steden- en integratiebeleid, achterstandsbeleid, onderwijssubsidies en jongerenbeleid. Mogelijk biedt het gemeentebeleid een optie voor ondersteuning van uw projecten.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

OCenW biedt eveneens ondersteuningsmogelijkheden. Eens in de vier jaar worden in het kader van de Cultuurnota meerjarige subsidies verstrekt.

Daarnaast zijn er incidentele, eenmalige subsidies. Voor de behandeling van de aanvragen voor deze ondersteuning zijn een aantal fondsen opgericht. Deze mogelijkheden vindt u op de webpagina www.minocw.nl/cultuur/faq.html, waaronder:

- Het Actieplan Cultuurbereik heeft tot doel meer en vooral ook nieuw publiek bij cultuur te betrekken. Een deel wordt centraal door het Rijk besteed, een deel decentraal door provincies en gemeenten. Meer informatie: www.cultuurbereik.nl
- Een van de onderdelen van het Actieplan Cultuurbereik is Cultuur en School. Cultuur en School is opgezet om de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen te bevorderen. Meer informatie: www.cultuurenschool.net
- Het projectbureau Belvédère financiert projecten waarin cultuurhistorie een serieuze plaats krijgt in vraagstukken van ruimtelijke inrichting. De website www.belvedere.nu geeft specifieke informatie over cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting.

Particuliere fondsen

Twee grote particuliere fondsen zijn het VSB Fonds en het Prins Bernhard Cultuurfonds. Deze fondsen richten zich met name op publieke instellingen en projecten met een breed bereik. Het Prins Bernhard Cultuurfonds heeft vele dochterfondsen met verschillende doelgroepen en aandachtspunten. Voor meer informatie en aanvraagformulieren zie de websites www.cultuurfonds.nl

en www.vsbfonds.nl. De website van het VSB fonds geeft een 'wegwijs in fondsenland' , met links naar andere subsidiegevers. Ook is via VSB een gratis subsidie-Cdrom te bestellen.

Mondriaan Stichting

Beheert o.a. de gelden in het kader van digitaliseringsprojecten cultureel erfgoed. De verschillende regelingen zijn te vinden op de website van de Mondriaan Stichting: www.mondriaanstichting.nl

Fondsenboek

Hierin zijn ongeveer 600 particuliere fondsen opgenomen. Het boek wordt uitgegeven door Walburg Pers in Zutphen en kost € 36,95 of op diskette € 68,95 (prijs 2003) Meer informatie, waaronder enkele tips voor het schrijven van subsidieaanvragen vindt u op www.fondsenboek.nl

Portals op het internet voor fondsen en subsidies:

vermogensfondsen.pagina.nl

subsidie.pagina.nl

www.verenigingvanfondsen.nl

www.fondswervingonline.nl (Cd-rom/on-line portal tegen betaling)

11. HANDIGE WEBSITES

Omdat zoeken via een zoekmachine (Ilse, Google) op een trefwoord vaak een grote hoeveelheid aan websites geeft, geven we hierbij een globaal overzicht van websites over onderwijs, cultuureducatie en erfgoed, voorzien van een beknopte toelichting. De hier genoemde websites, zijn zogenaamde portals of landelijke websites. Websites van afzonderlijke (les)projecten zijn niet genoemd. De onderstaande lijst is niet compleet, maar is bedoeld als een eerste aanzet om u 'webwewijs' te maken.

Portals

www.cultuurwijs.nl	(initiatief Digitaal Erfgoed Nederland (DEN) voor onderwijs met o.m. zoekmachine op instellingen, lesprojecten, achtergrondartikelen. Zie uitgebreide toelichting op pag. 32)
www.cultuurwijzer.nl	(initiatief DEN, voor geïnteresseerden in cultureel erfgoed)
www.cultuureducatie.pagina.nl	(startpagina)
www.erfgoededucatie.pagina.nl	(startpagina)
ckv.pagina.nl	(startpagina)
www.cultuurnetwerk.nl	(portal voor cultuureducatie)
www.kennisnet.nl	
www.kennisnet.nl/cultuurplein	
www.collegenet.nl	(portal voor onderwijs)

Overheid

www.erfgoedactueel.nl	(bureau Erfgoed Actueel)
www.minocw.nl/cultuur	
www.cultuurbereik.nl	
www.cultuurenschool.net	(alle informatie over Cultuur en School)
www.ictopschool.nl	
www.minocw.nl/cultuurict/index.nl	

Voor onderwijs

www.vakwijzer.kennisnet.nl	(zoekmachine in kennisnet)
www.cultuurnetwerk.nl	(een portal over cultuureducatie)
www.netwijs.nl	(zoekmachine voor basisschool met lerarendeel)
www.despin.net	(zoekmachine voor leerlingen en docenten)
www.leren.nl	(kennisbronnen, verschillende onderwerpen en praktische tips)

www.ckv.nl, www.cultonline.nl (voor leerlingen, onderdeel van cultuurnetwerk.nl)
www.digischool.nl (voor docenten en scholieren)
www.jacobus.nl/geschiedenis (website school met goed overzicht)
www.geschiedenis.net (voor leerlingen en docenten)
www.slo.nl (SLO ontwikkelt educatieve methoden en materiaal)

Erfgoed

Erfgoededucatie.pagina.nl (startpagina over erfgoededucatie)
www.divakoepel.nl (website van Documentaire Informatievoorziening en het Archiefwezen)

www.archiefnet.nl (overzicht van archiefinstellingen)
archief.pagina.nl (startpagina voor archiefinstellingen)
www.nationaalarchief.nl (site van nationaal archief met handige tijdbalk)
www.museum.nl (overzicht musea)
www.monumenten.nl (overzicht monumenten)
www.museumvereniging.nl (website van de Nederlandse Museumvereniging)
monumenten.pagina.nl (startpagina voor monumenten in Nederland)
www.stichtingncm.nl (website van Nationaal Contact Monumenten)
www.rdmz.nl (website van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg)
www.archeos.nl (website over archeologie voor scholieren van 9-12 jaar)
www.sna.nl (website van de Stichting voor de Nederlandse Archeologie)

www.den.nl (website van Digitaal Erfgoed Nederland)

Overig

www.cjp.nl (Overzicht van films, concerten, cd's theater, boeken enz. voor jongeren met een CJP-pas. Ook informatie over het gebruik van CKV-bonnen en cultuurvouchers basisvorming)

www.kunstkick.nl (CKV website provincie Limburg)
www.kunstbende.nl
www.ckplus.nl (zoekmachine)
www.stichtingkijken.nl (kijkbevordering o.m. cursus algemene basisopleiding tentoonstellen)

www.bibliotheken.nl (portal)

Cultuurwijs is het digitale platform voor cultureel erfgoed in Nederland. Met behulp van Cultuurwijs kunnen leerlingen en docenten lesstofvervangend of lesstofaanvullend materiaal vinden. Digitaal Erfgoed Nederland (DEN) heeft deze site ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van OCenW. Ook voor erfgoedinstellingen die activiteiten voor het onderwijs willen ontwikkelen, biedt de site een schat aan informatie.

Cultuurwijs: reis door cultuur in Nederland

Cultuurwijs ontsluit het cultureel erfgoed vanuit het educatief perspectief. De homepage van deze website heeft de vorm van een magazine. Maandelijks wisselende thema's die aansluiten bij de actualiteit en vijf zoekingen bieden toegang tot het Nederlandse culturele landschap. De teksten in het magazine geven voorproefjes van de schat aan informatie die achter de vijf zoekingen te vinden is.

De inhoud van Cultuurwijs is beschreven met behulp van trefwoorden die ontleend zijn aan de lesmethodes, kerndoelen en exameneisen van het onderwijs. Hierdoor wordt het voor docenten duidelijk hoe cultureel erfgoed gebruikt kan worden in aansluiting op het curriculum. Leerlingen kunnen gericht informatie zoeken binnen het kader van de op school gegeven lessen. Cultuurwijs is via Kennisnet te raadplegen. De instellingen die in Cultuurwijs zijn vertegenwoordigd, zijn dus ook in de context van Kennisnet te raadplegen.

Cultuurwijs: ook algemene informatie

Cultuurwijs ontsluit informatie van en over archieven, bibliotheken met bijzondere collecties, musea, archeologische en monumentenzorginstellingen in Nederland.

Behalve informatie over evenementen die door culturele instellingen georganiseerd worden (in de Cultuurladder) en verhalen over erfgoed in de vorm van artikelen (in Over cultuur), is er ook algemene informatie over de instellingen te vinden. Adresgegevens, openingstijden, tarieven en geldigheid van de cultuurvouchers en Museumjaarkaart staan in Cultuurwijs onder de zoekingang Wegwijzer vermeld. Scholieren en docenten kunnen zich met deze informatie op hun bezoek aan een culturele instelling voorbereiden. Aan de hand van de gegevens in Cultuurwijs weten ze of ze er met vouchers terecht kunnen en ook of er speciale educatieve programma's zijn. De actualiteit van de gegevens wordt gewaarborgd doordat er jaarlijks een enquête wordt rondgestuurd. Culturele instellingen die actief deelnemen aan het platform Cultuurwijs, onderhouden zelf hun gegevens via het zogenaamde Doosje van DEN.

Cultuurwijs: veel handigheidjes

Als handigheidje voor docenten is er Mijn Agenda, een functionaliteit waarmee tips voor culturele activiteiten verzameld kunnen worden met informatie over datum en bereikbaarheid en aanbeveling voor de leerlingen. De docent kan de agenda printen en uitdelen of ophangen in de klas.

De via de zoekingang Over cultuur gevonden artikelen kunnen opgeslagen worden in het digitale 'plakboek'. Dit plakboek geeft de mogelijkheid verschillende verhalen bij elkaar te verzamelen en deze per e-mail te verzenden of te printen. Via Cultuurwijs kunnen ook lesbrieven en projectpakketten ontsloten worden. Een voorbeeld daarvan zijn de project- en themapakketten van het Rijksmuseum die een plaats in Cultuurwijs hebben gekregen.

Cultuurwijs aparte zoekingen

Aparte zoekingen zijn er voor de Collectie en de Cultuurgrazer. In de Collectie zijn collectiedatabases van verschillende culturele instellingen gezamenlijk te doorzoeken. Met één trefwoord zijn hier objecten te vinden in de databases van bijvoorbeeld het Scheepvaartmuseum, het Rijksmuseum en het Joods Historisch Museum. De gebruikte aquabrowsertechniek betekent dat er naast de opgegeven zoekterm ook steeds begrippen getoond worden die een associatieve relatie met het gekozen trefwoord onderhouden. Op die manier worden er suggesties gedaan voor 'verder zoeken'. Gewoon op veld zoeken kan trouwens ook.

De Cultuurgrazer biedt de mogelijkheid voor freestyle surfen en associatief zoeken over de websites van culturele instellingen. Bijzonder aan deze toegang is de mogelijkheid om een zoekaccent voor de vakken geschiedenis, aardrijkskunde of CKV aan te brengen. Gericht naar informatie zoeken wordt daardoor voor zowel docent als leerling eenvoudiger.

Meer informatie?

Cultuurwijs vindt u op: cultuurwijs.kennisnet.nl

12. NUTTIGE ADRESSEN

In het onderstaande overzicht zijn landelijke en regionale organisaties opgenomen die zich o.a. bezighouden met erfgoededucatie of hierbij kunnen ondersteunen. Voor een uitgebreide adreslijst verwijzen wij naar de Werkmap Erfgoed en Onderwijs (zie hfst. 5)

Inhoud:

- Beroepsverenigingen docenten
- Erfgoedkoepels
- Erfgoedhuizen
- Contactpersonen Cultuur en School in uw omgeving
- Overig

(020) 670 02 71

postbus@LWEO.nl

Maatschappijleer

NVLM

Dhr. A. Dijkstra

Mr. J. Hendrikxstraat 83

1788 AZ Den Helder

(0223) 64 33 67

dijknet.dhl@hetnet.nl

Beroepsorganisaties docenten

Aardrijkskunde

KNAG

Postbus 80123

3508 TC Utrecht

(030) 253 40 56

idg@knag.nl

Geschiedenis

Vereniging voor Geschiedenisleraren in

Nederland (VGN)

Kleio

administratie VGN:

Juliana van Stolberglaan 41

2595 CA Den Haag

(070) 385 36 69

info@vgnkleio.nl

www.vgnkleio.nl

Economie

Stichting LWEO (Landelijke werkgroep economie onderwijs)

Postbus 7442

1007 JK Amsterdam

Erfgoedkoepels

Vereniging voor de Documentaire

Informatievoorziening en het Archiefwezen

(DIVA)

Wendy de Visser

Cruquiusweg 31

1019 AT Amsterdam

(020) 462 77 22

diva@divakoepel.nl

www.divakoepel.nl

Nationaal Contact Monumenten (NCM)

Annemiek van Maaren

Herengracht 474

1017 CA Amsterdam

(020) 627 77 06

ncm@erfgoedhuis.nl

www.stichtingncm.nl

Nederlandse Museumvereniging (NMV)

Vanessa van Oost

Postbus 2975
1017 CA Amsterdam
(020) 551 29 00
info@museumvereniging.nl
www.museumvereniging.nl

Stichting voor de Nederlandse Archeologie
Jeroen van der Vliet
Herengracht 474
1017 CA Amsterdam
(020) 422 79 79
info@sna.nl
www.sna.nl

Erfgoedbreed

Erfgoed Actueel
Herengracht 474
1017 AC Amsterdam
(020) 427 08 80
secretariaat@erfgoedactueel.nl
www.erfgoedactueel.nl
www.erfgoedactueel.kennisnet.nl

Digitaal Erfgoed Nederland (DEN)
Postbus 90407
2509 LK Den Haag
(070) 314 03 43
den@den.nl
www.den.nl

Erfgoedhuizen & Provinciale instellingen

Projectbureau Erfgoededucatie
Mevr. B. Beenackers
A-weg 5c
9718 CS GRONINGEN
(050) 312 35 69

Federatie van Friese Musea
Mevr. M. Pragt
Postbus 1239
8900 CE LEEUWARDEN
(058) 213 91 85

Drents Plateau
Mevr. T. de Danschutter
Stationsstraat 20
9401 KX ASSEN
(0592) 30 59 30

Kunst en Cultuur Overijssel
Mevr. M. Schalijs
Postbus 1229
8001 BE ZWOLLE
(038) 422 50 30

Stichting Gelders Oudheidkundig Contact
Mevr. L. Tonckens
Postbus 4040
7200 BA ZUTPHEN
(0575) 51 18 26

Stichting Museaal en Historisch Perspectief
Mevr. E. Pluimen
Postbus 5348
2000 GH HAARLEM
(023) 553 14 82

Erfgoedhuis Zuid-Holland
Mevr. T. de Langen
Postbus 11187
2301 ED LEIDEN
(071) 513 37 39

Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland
Mevr. J. Pootjes
Postbus 49

4330 AA MIDDELBURG
(0118) 67 08 70

Erfgoedhuis Utrecht
Mevr. H. Land
Herenstraat 28
3512 KD UTRECHT
(030) 234 38 80

Erfgoedcentrum Flevoland
Mevr. H. Berg
Oostvaardersdijk 1-13
8244 PA LELYSTAD
(0320) 26 07 99

Stichting Brabantse Regionale
Geschiedschrijving (SBRG)
De heer H. van der Linde
Postbus 1104
5200 BD DEN BOSCH
(073) 614 61 93

Provincie Limburg
Mevr. M. Janssen
Postbus 5700
6202 MA MAASTRICHT
(043) 389 99 99

Provincie Friesland
contactpersoon Cultuur en School
Postbus 20210
8900 HM Leeuwarden
(058) 292 57 97

Contactpersonen cultuur en school bij u in de buurt

Wilt u meer weten over de diverse activiteiten die bij u in de buurt worden ondernomen in het kader van het project Cultuur en School, dan kunt u contact opnemen met één van de volgende personen. Zij kunnen u naar de juiste instanties doorverwijzen. Voor algemene informatie kunt u bellen met de afdeling Publieksvoorlichting van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, telefoon (079) 323 32 70. (Gegevens met dank aan Bulletin Cultuur en School).

Noord-Nederland

Provincie Drenthe

Sebastiaan Vos
Postbus 122
9400 AC ASSEN
(0592) 365 60 9

Provincie Fryslan

Postbus 20210
8900 HM LEEUWARDEN
Mark Stuijt
(058) 292 57 97
Lamijne Plat
(058) 292 52 01

Provincie Groningen

Rudi de Vries
Postbus 610
9700 AP GRONINGEN
(050) 316 49 66

Gemeente Emmen

Mw. A.J. Zingstra

Postbus 30001
7800 RA EMMEN
(0591) 68 58 16

Gemeente Groningen

Iris Nutma
e.nutma@ocsw.groningen.nl
Postbus 268
9700 AG GRONINGEN
(050) 367 62 51

Gemeente Leeuwarden

Dorine van Geijn
e-mail dvgeyn@leeuwarden.nl
Postbus 21000
8900 JA LEEUWARDEN
(058) 233 84 56

Zuid-Nederland

Provincie Limburg

Project Bureau Cultuurbereik
Jos Stalmeijer
e mail@kunstkick.nl
Postbus 5700
6202 MA MAASTRICHT
(043) 389 71 11

Provincie Noord-Brabant

Marianne Vaessen
Postbus 90151
5200 MC 's HERTOGENBOSCH
(073) 680 82 23

Provincie Zeeland

Jack van Aspert
Postbus 153

4330 AD MIDDELBURG
(0118) 63 14 38

Gemeente Breda

Max van Alphen
Postbus 2194
4800 CD BREDA
(076) 529 37 47

Gemeente 's Hertogenbosch

Ine van de Ven
Postbus 12345
5200 GZ 'S HERTOGENBOSCH
(073) 615 58 15

Gemeente Eindhoven

Hanneke Wiersma
e-mail h.wiersma@mo.eindhoven.nl
Postbus 2358
5600 CJ EINDHOVEN
(040) 238 27 69

Gemeente Heerlen

Dhr. A. Vincken
(045) 560 50 40
Postbus 1
6400 AA HEERLEN

Gemeente Maastricht

Postbus 1992
6201 BZ MAASTRICHT
Paul Lambrechts
(043) 350 54 37
paul.lambrechts@maastricht.nl
Henk de Pijper
(043) 350 54 64
henk.depipper@maastricht.nl

Gemeente Tilburg

Myra Lennarts
Postbus 90155
5000 LH TILBURG
(013) 542 84 54

West-Nederland**Provincie Noord-Holland**

Ellen Koning
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM
(023) 514 36 12

Provincie Zuid-Holland

Aty de Wolf
Mary-Ann Koster
Postbus 90602
2509 GA DEN HAAG
(070) 441 72 08

Gemeente Alkmaar

Dhr. H. Batelaan
Postbus 53
1800 BC ALKMAAR
(072) 519 15 30

Gemeente Delft

Reinier Weers
Postbus 340
2600 AH DELFT
(015) 260 23 22

Gemeente Dordrecht

Dhr. H. Aberson
Vest 119
3311 TT DORDRECHT
(078) 639 89 89

Gemeente Haarlem

Noortje Benne
Postbus 3333
2001 DH HAARLEM
(023) 511 57 32

Gemeente Haarlemmermeer

Mw. L. Staal
Postbus 74
2130 AB HAARLEMMERMEER
(023) 567 67 83

Gemeente Leiden

Jacqueline Verstappen
Postbus 9100
2300 PC LEIDEN
(071) 516 52 51

Gemeente Zaanstad

Mw. M. Romeijnders
m.romeijnders@zaanstad.nl
Postbus 1400
1500 AK ZAA NSTAD
(075) 655 23 58

Gemeente Zoetermeer

Mw. M. Worms
Postbus 15
2700 AA ZOETERMEER
(079) 346 91 36

Oost-Nederland**Provincie Gelderland**

Ankie Krom
Postbus 9090
6800 GX ARNHEM
(026) 359 92 89

Provincie Overijssel

Rianne Brouwers
Luttenbergstraat 2
8012 EE ZWOLLE
(038) 425 13 82

Gemeente Apeldoorn

Mevr. C. Pelgröm
Postbus 9033
7300 ES APELDOORN
(055) 580 21 52

Gemeente Arnhem

Annemieke Vervoort
Afdeling CEWES
Postbus 5283
6802 EG ARNHEM
(026) 377 48 63

Gemeente Enschede

Irmgard Klaas
Postbus 612
7500 AA ENSCHEDE
(053) 488 45 13

Gemeente Hengelo

Klaske Buis
Postbus 18
7550 AA HENGELO
(074) 245 99 32

Gemeente Nijmegen

Conny Verberne
Postbus 9105
6500 HG NIJMEGEN
(024) 329 23 96

Gemeente Zwolle

Allard van Lenthe

Postbus 1018
8001 BA ZWOLLE
(038) 498 20 71

Midden-Nederland**Provincie Flevoland**

Heleen Geluk
e-mail: geluk@flevoland.nl
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD
(0320) 26 55 26

Provincie Utrecht

Nienke Grimmus
Postbus 80300
3508 TH UTRECHT
(030) 258 26 69

Gemeente Almere

Mevr. C.R. Vroom
Postbus 200
1300 AE ALMERE
(036) 549 15 66

Gemeente Amersfoort

Mw. A.A. Steyn
steyz@amersfoort.nl
Postbus 4000
3800 EA AMERSFOORT
(033) 469 46 59

Gemeente Ede

Mw. R. Landaal
lanr@ede.nl
Postbus 127
6710 BC Ede
(0318) 68 05 97

**Utrecht, Amsterdam,
Den Haag, Rotterdam**

2700 LZ Zoetermeer
(079) 323 23 33
info@minocw.nl
www.minocw.nl

Gemeente Utrecht

Liesbeth van Droffelaar
Postbus 16200
3500 CE UTRECHT
(030) 286 26 83

Gemeente Amsterdam

Nico van Rossen
Postbus 1840
1000 BV AMSTERDAM
(020) 552 36 32

Gemeente Den Haag

Diane Scheerstra
Postbus 12652
2500 DP DEN HAAG
(070) 353 25 40

Gemeente Rotterdam

Olga Smit
Postbus 70012
3000 KP ROTTERDAM
(010) 417 20 37

Overig

CJP
Postbus 3672
1001 AJ Amsterdam
CKV-coördinator Martin Kamphuis
martin@cjp.nl
www.cjp.nl

**Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschappen**

Postbus 25000

13. LIJST VAN GEHANTEERDE BEGRIPPEN

(Bron: www.erfgoedactueel.nl/ Onderwijs in begrippen verklaard)

Basisvorming - bavo (voortgezet onderwijs)

Eerste stap in de hervorming van het voortgezet onderwijs, ingevoerd in 1993. De basisvorming betreft de eerste drie jaar van havo en vwo, en de eerste twee jaar vmbo. In deze periode zouden alle leerlingen een identiek pakket van 15 vakken volgen, waarvoor kerndoelen geformuleerd zijn, die bij afronding van de basisvorming gehaald horen te zijn. Nieuwe vakken zijn o.m. gezondheid en techniek. Zelfstandig(er) werken en het verwerven van vaardigheden staan hoog in het vaandel. In 1999 constateerde de Onderwijsinspectie dat het programma te omvangrijk en te versnipperd was. Ook werd er te weinig rekening gehouden met de verschillen tussen leerlingen. Vanaf 2004 komt er een vernieuwd onderwijsprogramma basisvorming. Het onderwijsprogramma gaat voor 2/3 uit een verplicht deel bestaan. Het kerncurriculum moet in twee jaar tijd kunnen worden afgerond, maar scholen mogen er ook langer over doen. Een taakgroep adviseert over het nieuwe kerncurriculum. Om scholen op korte termijn te helpen met het oplossen van knelpunten zijn er maatregelen genomen die gelden vanaf 1 augustus 2001 tot 1 augustus 2004. Vmbo-scholen kunnen bijvoorbeeld leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg en leerwegondersteunend onderwijs vrijstellen van bepaalde vakken.

CKV-bonnen (voortgezet onderwijs)

Leerlingen van vmbo, havo en vwo, die met het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV1 en CKV vmbo) beginnen, krijgen een Cultureel Jongeren Paspoort (CJP/CKV-pas) en een aantal CKV-bonnen om zonder betaling (of gedeeltelijk) mee te doen aan culturele activiteiten. CKV bonnen zijn persoonsgebonden.

Cultureel Jongeren Paspoort (CJP) (voortgezet onderwijs)

Leerlingen die met het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) of Klassieke Culturele vorming (KCV) beginnen, krijgen een CJP/CKV-pas, die korting geeft op culturele activiteiten.

CKV1 - Culturele en Kunstzinnige Vorming 1 (voorgezet onderwijs)

Nieuw vak in de tweede fase en het vmbo. CKV1 is verplicht voor alle leerlingen van bovenbouw havo en vwo, en met ingang van het schooljaar 2003-2004 ook voor vmbo. CKV1 brengt de leerlingen (klassikaal, in kleine groepen of individueel) via thema's in aanraking met kunstzinnige en culturele uitingen. Het is geen centraal examenvak maar de leerlingen leggen een dossier aan met hun ervaringen betreffende kunst en cultuur en creatieve verwerkingen

CKV2, 3 - Culturele en Kunstzinnige Vorming 2, 3 (voortgezet onderwijs)

Nieuw combinatievak in de tweede fase in het profiel Cultuur en Maatschappij en kan ook gekozen worden in het vrije deel (zie tweede fase). Het is een combinatie van de beeldende vakken

zoals zij vroeger in het voortgezet onderwijs gevolgd konden worden en vindt plaats op zowel theoretisch (ckv2) als praktisch uitvoerend niveau (ckv3). In het voorstel tot herziening van de tweede fase wordt ckv2 en 3 een keuzevak in het profiel. Leerlingen van andere profielen kunnen ckv2 en/of 3 kiezen in het vrije deel CKV vmbo. Nieuw onderdeel binnen de kunstvakken 1 in het gemeenschappelijke deel in de tweede fase van het vmbo. VMBO-leerlingen moeten deelnemen aan minimaal vier culturele activiteiten, een kunstdossier samenstellen en daarop reflecteren. Beschikbare tijd: 80 slu (zie studielasturen).

Cultuureducatie (primair en voortgezet onderwijs)

Cultuureducatie omvat alle vormen van educatie waarbij het materiele erfgoed en kunst (zoals monumenten, archeologie, archieven, musea, beeldende kunst, audiovisuele kunst, letteren, dans, drama en muziek) als doel of als middel worden ingezet.

Cultuurvoucher (voortgezet onderwijs)

Scholen kunnen culturele activiteiten in de basisvorming betalen met cultuurvouchers van het ministerie van OC&W. Deze vouchers kunnen breed worden ingezet, ook voor de ontwikkeling van projecten in samenwerking met een instelling voor cultureel erfgoed. Cultuurvouchers zijn schoolgebonden. In tegenstelling tot het gebruik van CKVbonnen wordt van de scholen een tegenprestatie gevraagd, namelijk het formuleren van hun cultuurbeleid in het schoolwerkplan en zij moeten voorbereidingstijd beschikbaar stellen. Uitgifte van de vouchers wordt geregeld door de stichting CJP.

Cultuur en School

Cultuur en School is een project voor samenwerking tussen scholen en culturele organisaties, gestart op initiatief van het Ministerie van OCenW in 1996. Cultuur krijgt daarmee een vaste plaats in het reguliere onderwijs én educatie een vaste plaats in het reguliere beleid van de culturele organisaties. Voor de regeerperiode 2001-2004 is het uitgangspunt dat cultuur sterker verankerd moet worden: in de op cultuur georiënteerde vakken, maar ook door kunst en cultuur in andere vakken te integreren, zoals aardrijkskunde of wiskunde. Scholen en scholieren krijgen meer armslag om te bepalen op welke manier zij dat willen doen. De prioriteiten van Cultuur en School zijn: cultureel erfgoed, culturele diversiteit en aanbod voor vmbo. Leerlingen kunnen veel cultuurdeelnames financieren met hun CKV-bonnen. Voor meer informatie: www.cultuurenschool.net.

Docent (voortgezet onderwijs)

Onderwijsgevende aan het voortgezet onderwijs. Kan eerste- of tweedegraads bevoegd zijn. Eerstegraads bevoegden mogen ook lesgeven in de bovenbouw Havo/VWO. Tweede graadsbevoegden beschikken vaak over bevoegdheden voor meerdere vakken (bijvoorbeeld aardrijkskunde en geschiedenis). Het klassikaal lesgeven neemt door de nadruk op vaardigheden in belang af. De rol van de docent in het hedendaags onderwijs gaat steeds meer in de richting van begeleider

Doorlopende leerlijn (primair en voortgezet onderwijs)

Modulaire leerlijn die in verschillende leerjaren wordt aangeboden. Kenmerk is dat iedere module een leerdoel of leerdoelen heeft, waar in de volgende module op wordt voortgebouwd.

Educatie

Letterlijk (uit het Frans): opvoeding. In Nederland meestal gebruikt voor informatieoverdracht waaraan een doel verbonden is. Voorbeeld: Het doel van cultuureducatie is de doelgroep de waarde te laten inzien van kunst en cultuur. Verschil tussen educatie en onderwijs is dat er aan educatie geen formele leeromgeving is gebonden en dat er geen toetsing plaatsvindt.

Eindtermen (voortgezet onderwijs)

Voor de tweede fase zijn eindtermen vastgesteld. Dit zijn de eisen waar de leerlingen aan moet voldoen voor hij/zij het diploma ontvangt. Meting geschiedt middels toetsen etc.. Deze eindtermen hebben betrekking op zowel vaardigheden als (vak)kennis.

Erfgoededucatie (primair en voortgezet onderwijs)

Educatie met erfgoed als bron

Examendossier (voortgezet onderwijs)

Verzameling van opdrachten en resultaten die leerlingen in de loop van de tweede fase hebben behaald om te voldoen aan de eisen van het schoolexamen. Het examendossier bestaat uit verschillende onderdelen: toetsen met gesloten en/of open vragen, praktische opdrachten en profielwerkstuk.

Kerdoelen

In kerndoelen is uitgedrukt wat leerlingen na het doorlopen van basisschool en middelbare school minimaal moet beheersen aan kennis, houding en vaardigheden.

Lesuren (voortgezet onderwijs)

Duur van een les: 50 minuten. Lesuren worden steeds minder als rekeneenheid voor een vak genomen. De term in de tweede fase is 'contacturen' de uren waarop de leerling begeleiding door de docent kan vragen.

Lesmethode (ook wel methode of schoolmethode)

Serie opeenvolgende schoolboeken per vak. Het is voor cultureel erfgoedinstellingen van belang aansluiting te zoeken bij de lesmethode, die weer is gebaseerd op de kerndoelen cq. eindtermen per vak. Door verdieping op de lesstof of (beter nog) vervanging van de lesstof aan te bieden is de kans op structureel gebruik door het onderwijs het grootst

Omgevingsgeschiedenis (primair en voortgezet onderwijs)

Letterlijk geschiedenis van de eigen omgeving. Omgevingsgeschiedenis is een verplicht onderdeel van het onderwijsprogramma (primair onderwijs en basisvorming) geworden. Wordt in de praktijk voor de basisvorming (en heel voorzichtig voor de bovenbouw van de basisschool) verbonden met het doen van zelfstandig onderzoek in eigen omgeving door de leerling.

Omgevingsonderwijs(primair en voortgezet onderwijs)

Bij een aantal vakken in het primair onderwijs en de basisvorming wordt in de kerndoelen specifiek melding gemaakt van de eigen omgeving (zie als voorbeeld: omgevingsgeschiedenis). Bij omgevingsonderwijs wordt de samenhang tussen de verschillende aspecten van de eigen omgeving door de leerlingen ervaren, gebruikmakend van allerlei bronnen uit die omgeving. Op de scholen waar aandacht aan deze samenhang wordt besteed, wordt dit vaak gedaan in de vorm van grote projecten waarbij de nadruk ligt op het ontwikkelen van vaardigheden

Onderzoeksvaardigheden

Het leren doen van onderzoek door de leerling: in toenemende mate van zelfstandigheid de structuur van onderzoek leren hanteren: stellen van hoofdvraag, deelvragen, zoeken naar bronnen en het trekken van een conclusie

Studiehuis (voortgezet onderwijs)

Meestal gebruikt als studiehuisconstructie of studiehuisgedacht. Hiermee wordt bedoeld dat leerlingen met de invoering van de tweede fase in de bovenbouw van het havo/vwo meer dan voorheen het geval was verantwoordelijk zijn voor hun leren. De docent als begeleider, de leerling die het proces van leren in handen heeft. Niet meer alleen klassikaal maar werken in kleine studiegroepjes of individueel. Scholen zijn niet verplicht het studiehuis in te voeren in tegenstelling tot de tweede fase

Tweede fase (voortgezet onderwijs)

Ingevoerd vanaf 1998 in de bovenbouw van havo en vwo met als voornaam doel de aansluiting met vervolgoopleidingen te verbeteren. De vrije vakkenkeuze is verdwenen en heeft plaatsgemaakt voor vier profielen waaruit de leerling kan kiezen. Daarnaast volgt iedere leerling een gemeenschappelijk programma dat kennis en vaardigheden biedt die de leerlingen nodig hebben om in een multiculturele samenleving te functioneren. Hierin zitten o.m. Nederlands, geschiedenis van de 20ste eeuw(alleen in vwo 4: geschiedenis 1), wiskunde 1 en het nieuwe vak CKV1 . Daarnaast kan de leerling zelf bepalen met welke vakken hij/zij het vrije deel wil invullen. Hierbij ligt het accent op de persoonlijke ontplooiing. In totaal volgt de leerling meer vakken dan in de afgelopen jaren. De leerling sluit de school af met o.m. het profielwerkstuk waarbij vakoverstijgend wordt gewerkt. In 2006 vindt er een herziening van de tweede fase plaats met als voornaamste kenmerk dat de deelvakken verdwijnen en, het aantal profielvakken vermindert. Doel is om de versnippering en de

overladenheid van de programma's (vooral op het HAVO te voorkomen) In de komende jaren wordt de tweede fase eveneens doorgevoerd in vmbo

Vakoverstijgend

Wordt vaak op twee manieren gebruikt: 1) slaat met name op vaardigheden die niet specifiek gebonden zijn aan een vak. Voorbeeld: onderzoeksvaardigheden ontwikkelen heeft niet zozeer met een vak te maken, de principes zijn van toepassing op allerlei onderwerpen. 2) voor de activiteiten die te maken hebben met de samenhang tussen de verschillende vakken.

Voor meer informatie zie www.erfgoedactueel.nl : onderwijs in begrippen verklaard

Notities